

Рецензия

от проф. д-н Румен Иванов Стаматов –
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски”

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научната степен
„доктор”

в област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки;
професионално направление 3.2. Психология

автор: Виолета Евгениева Дикова

тема: „Синдром на родителското отчуждение – психологически характеристики и особености“

1.Общо описание на представените материали

По избор от научното жури съм определен за негов член по процедурата за защита на дисертационен труд на тема „ „Синдром на родителското отчуждение – психологически характеристики и особености“ “ за придобиване на образователната и научна степен „доктор” в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2. Психология. Автор на дисертационния труд е Виолета Евгениева Дикова – докторант към катедра „Психология”, отчислен с право на защита.

Представеният от Виолета Евгениева Дикова комплект материали е на хартиен носител и е в съответствие с изискванията на ЗРАСРБ, Правилника за приложението му и Правилника за развитие на академичния състав на ЮЗУ „Неофит Рилски”. Той включва всички необходими документи. Докторантката е приложила и съответните публикации.

2. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи.

В една исторически сложила се традиция връзката дете-родител се разглежда като конститутивна за пълноценното развитие и благополучие на детето. Всички проекти свързани с привързването откриват, че разрывите във връзката дете-родител са причина за много патологични изходи в самото развитие. Традиционно развода настъпил при родителите се разглежда като един от основните рискови фактори в психичното развитие. Това, което остава някак си непрояснено е как отношенията между родителите след развода се отразяват на самото развитие. Отношенията между родителите могат да бъдат много поляризирани, до границата в която детето става заложник на родителските конфликти, и това очертава зони на различни изходи в самото развитие. Отношенията които се установяват между родителите след раздялата и разбиранията които подържат за попечителството и грижите към детето могат да предадат различна сила на последиците от развода .

Настоящото изследване е посветено на детайлното разглеждане на една от проявите в разрушителността на отношенията между родителите, която се изразява в съзнателното отчуждаване на детето от единия родител. Това явление се обозначава като синдром на родителското отчуждаване и е от изключително значение, тъй като открива възможност за много по-ефективни интервенции, насочени към благополучието на детето. В теоретичен план изследването на този синдром открива възможност за очертаване на едно много по-задълбочено разбиране на отношенията между родителите

след развода и за проследяване на ефектите от този синдром върху развитието на детето. В предложеното изследване актуалността е изразена в опита да се постигне едно разширено разбиране върху феномена синдром на родителското отчуждение, да се защити неговия статус в психологията и да се интегрират различни методики за неговото оценяване. Практическата значимост на разглеждания проблем е особено изразена, в контекста на увеличаващите се разводи и на предизвикателствата, които се очертават пред пълноценното психично развитие и здраве на детето.

3. Познаване на проблема

Докторантката се опитва обосновано да постигне целта на дисертационното изследване, както и преследваните задачи със съответните методи на теоретичното и емпиричното изследване. Теоретичният анализ е насочен към осмисляне на съдържанието на синдрома на родителското отчуждение. Задълбочения преглед на теориите върху изследвания феномен, завършва с обособяване на основните характеристики на синдрома на родителското отчуждение. Подробно са разгледани сценариите и действията, които изграждат отчуждението и отдалечаването на детето от родителя. Разгледани са също и формите, в които се изразява синдрома, както и емоционалните и поведенческите промени, които настъпват при родителите и детето. Представени са също и последици от проявите на този синдром върху развитието на детето. Самият процес на отчуждение не само ограбва детето като го лишава от единия родител, но и заедно с това се очертават и множеството емоционални и поведенчески проблеми, проблеми със зависимостите, с мисленето, с отчуждението, което фрустрира една от най-базовите потребности - свързаността със значимите други.

4. Методика на изследването

Методиката отразява основния замисъл на изследването и на концептуалното му осмисляне. Изследването е осъществено чрез следните въпросници:

- въпросник измерващ нагласите спрямо упражняването на съвместни родителски права (Schum & Stolberg, 2007); въпросникът съдържа 86 айтема разпределени в 12 подскали, които измерват няколко базови конструкта характеризиращи родителските взаимоотношения след раздялата – наличие на сътрудничество, комуникации с детето, комуникации между самите родители, конфликти, контрол, дисциплина, топлина...;

- въпросник за измерване на манипулиращото поведение (Baker & Chambers) – въпросникът отразява особеностите на самия синдром;

- въпросник за установяване на подражаващо поведение у детето спрямо единия родител (Johnston, Walters, Oleson, 2005) – въпросникът обхваща 4 подскали, които измерват уеднаквяването на поведението на детето с единия родител срещу другия родител;

- въпросник измерващ качеството на отношенията „родител – дете“ (Pierce, Sarason, & Sarason, 1991) – оценя качеството на отношенията върху основата на загрижеността, комуникациите и афектите.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд е с обем 144 страници в основния текст, който включва 47 таблици, 15 фигури, 5 приложения. Структурата включва увод като въведение в изследователската тема, три глави, изводи и обобщения, заключение, използвана литература и приложения. Библиографията е със 91 заглавия - 2 на кирилица, 89 на латиница. Самото изследване е структурирано в две части – теоретична, която представя основните концепти, около които се изгражда изследването и емпирична, която е представена от цели, задачи, хипотези, инструменти на изследването с подробно описание на психометричните характеристики и различните анализи, в контекста на формулираните хипотези. Представените анализи и изводи са представителни за усилията на докторанта и подкрепят верификацията на получените резултати.

6. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

За оценката на едно дисертационно изследване могат да се приемат следните критерии:

- новост – собствен принос при решаването на изследователския проблем;
- научна ерудиция, изразена в обективността и коректността на представените идеи и възгледи при теоретичното разглеждане на темата и при обзора на литературните изследвания както и в подбора на методиките и анализа на емпиричните данни;
- подробно описание на методиките на изследването и на техните психометрични характеристики;
- коректно представяне на емпиричните данни като се използват статистически методи и анализи на резултатите;
- авторови приноси и препоръки, относно използването на резултатите от научните изследвания.

Приносите на Виолета Евгениева Дикова са съдържателно обобщени и отговарят на проведеното изследване. Като цяло бих искал да отбележа следните положителни моменти:

-Адаптирани са въпросниците измерващи съвместното упражняване на родителски права на Schum & Stolberg, (2007); въпросник Стратегията на Бейкър на Baker & Chambers (2011); скала за коалиране с единия родител на Johnston, Walters, Oleson (2005); въпросник изследващ качеството на отношенията „родител-дете“ на Pierce, Sarason, & Sarason (1991).

-Получени са доказателства че особеностите на синдрома на отчуждаващото се поведение при родителите и отказът от контакт след развода се проявяват в контекста на упражняването на съвместни родителски права, отчуждаващо се поведение на родителя,

подражаващо поведение на детето спрямо това на единия родител, качеството на отношенията „родител-дете“.

-Установени за значими индивидуални различия при сравнение на средните стойности:

- между момичета и момчетата;
- при деца от различни възрастови групи към момента на развода;
- при деца на родители от различни възрастови групи към момента на развода;
- при деца с различен брой братя и сестри към момента на развода;
- при деца на родители с различен социално-икономически статус към момента на развода;

- при деца на родители с различена степен на образование към момента на развода;

- при деца от различно населено място към момента на развода, с адаптираните методики за изследване на съвместното упражняване на родителски права, Стратегията на Бейкър, подражаващото поведение и качеството на отношенията „родител-дете“, в контекста на особеностите на синдрома на отчуждаващото се поведение при родителите и отказът на детето от контакт след развода на родителите.

Считам за принос очертаването на различията в разбирането на родителите по отношение на попечителството на детето, и описанието на манипулиращи поведения, внушаващи негативни нагласи към другия родител, както и отраженията на тези манипулативни влияния върху детето, оформени в различни поведения – избягване на родителя, деструктивно поведение изразено в грубо отношение, коалиционно поведение с единия от родителите срещу другия родител, както и наличие на позитивно поведение, което е следствие от подкрепящото поведение на единия родител към запазване на отношенията с другия родител. Бих искал да отбележа и откритията свързани с промяната на самото дете, към манипулиращия родител – емоционално обвързване, достигащо до зависимост, наличие на чувство на защитеност от присъствието на единия родител, различие в комуникациите спрямо родителите, което разширява разбирането за кратковременните и дълговременните последици в развитието при тези специфични обстоятелства. Това ми дава основание да отбележа, че изследването има приноси, които могат да намерят израз в опитите за преосмислянето на терапевтичния процес при работата с деца, които подържат различни отношения с родителите след настъпването на развода

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Публикациите на темата на дисертационния труд са под формата на статии и отговарят на изискванията.

9. Лично участие на докторанта

Виолета Евгениева Дикова е била докторант към катедра „Психология”. Тя е реализирала самостоятелно цялото дисертационно изследване. Текстът, получените резултати и приноси са нейно лично дело.

10. Автореферат

Авторефератът съдържа основните постановки в дисертационния труд, резултатите и техния анализ. Считаю, че е адекватен на дисертационния труд и обективно отразява теоретичните анализи и основните резултати, представени в съдържанието на изследването.

11. Лични впечатления

Бих искал да отбележа, че Виолета Евгениева Дикова притежава задълбочени познания в изследвана област, съчетани с отговорност и с оригинален подход към емпиричното разглеждане на темата, което обогатява разбиранията за отношенията между родителите след настъпването на развода и тяхното отражение върху здравето и благополучието на детето.

12. Препоръки за бъдещо използване

Предлагам основния текст на дисертацията да се разшири като се наблегне на търсенето на специфични пътища при организирането на терапевтичния процес, отчитайки различията в отношенията между родителите след настъпването на развода.

Заклучение

Дисертационният труд показва, че докторантката Виолета Евгениева Дикова притежава задълбочени познания по темата на дисертацията. Смятам, че кандидатката отговаря на условията и реда за присъждане на образователната и научната степен „доктор” по Закона за развитие на академичния състав в Република България, ППЗРАС, Правилника за развитие на академичния състав на ЮЗУ „Неофит Рилски” . След изтъкнатите аргументи, както и на цялостната положителна оценка за извършеното

дисертационно изследване, предлагам на научното жури да гласува положително и да присъди образователната и научна степен „доктор” на Виолета Евгениева Дикова, за което давам и своя утвърдителен вот.

09 06 2017 г.

Изготвил рецензията:
/проф. Румен Стаматов/